

ב"מ כז

משה שווערד

הושענא רבה

ספר הליכות שלמה

מתחילת ליל הויר היתה הנהגת רבנו באימה ויראה כבימים הנוראים, ומשעת צאת הלבנה עסק חב שעות הלילה באמירת תהלים בהתעוררות רבה (ואף בימי זקנתו קם ממשכבו כמה פעמים במשך הלילה והמשיך באמירת תהלים), וכן זיחו לבני ביתו. ולא נחה דעתו כלל מביקורי החג בלילה זה, וגם עם הבאים לקבל פניו לכבוד החג מיעט מאד בשיחה, אלא עסק באמירת תהלים גם בישיבת לפניו (אבל משנה תורה לא קרא). ושנים רבות התפלל ביום זה תפלת שחרית כותקין. וברשימות אגדה כתב רבנו: הענין שלא נתגלה תקפו של יום הושענא רבה כיום הדין בדורות הראשונים לכל ישאל, הוא מפני שבדורות ההמה היתה אימת הדין רבה ועצומה בראוי, ואילו ידעו שהוא יום הדין היתה נפגמת שמחת החג שהיא מצוה מן התורה כל שמונת הימים. עכ"ל. וראה עוד להלן

1. תוספות מסכת בבא מציעא דף כז עמוד א

בלוקח מן התגר - פרש"י שלקח מאנשים הרבה ועירב פירות יחד ואינו יודע של מי הן ובאין בו סימן מיירי וא"ת אמאי לא מוקי בלוקח שהוא תגר וי"ל דלא פסיקא ליה דאם מצא קודם ששהא כדי לערבו בפירות אחרים חייב להחזיר אבל בלוקח מן התגר כבר עירב התגר ועי"ל בלא טעם דמערב עם שאר הפירות לא שנו אלא בלוקח מן התגר שאינו יודע למי להחזיר או לתגר או לבעה"ב אפי' אם אינו הוה ליפול בתבואה כ"א בשעת דישה ואין להסתפק בתגר מ"מ אינו יודע מאיזה בעל הבית קנה התגר ולזה הפי' הו"מ למימר בלוקח שהוא תגר ומתיישב בעל הבית שסבר שכבר מכר התגר ואין הקונה יודע למי יחזיר אלא כמו כן משום דלא פסיקא ליה דאם התגר מצא קודם ששהא כדי למכור לאחר לא נתיישב בעה"ב וחייב להחזיר.

2. ספר דבר יעקב

ד] מה שמלה מיוחדת שיש בה סימנין ויש לה תובעין אף כל דבר שיש בו סימנין ויש לו תובעין חייב להכריז - הקרית ספר [פי"ד מגזו"א] מוכיח ממתנ' דידן שדין הכרזה הוי מה'ת, שהרי המשנה דורשת מהפסוק שצריך להכריז דומיא דשמלה]. והמקור לדין הכרזה כתוב במכילתא [פר' משפטים סימן כ] עד דרוש אחיך, עד שיוציא עליו כרוז.

3. ספר דבר יעקב

✓ ה] מה שמלה מיוחדת שיש בה סימנין ויש לה תובעין אף כל דבר שיש בו סימנין - [הפנ"י] (כתו' יב: הנ"ל כג: אות טו) מקשה למ"ד ברי ושמא ברי עדיף למה בעינן באבידה סימנים כדי להחזיר לבעלים, הרי גם בלי סימנים יתנו לזה שטוען ברי שהוי שלו. ובשלמא לפי התוס' [להלן צז:] שבעינן ברי טוב ושמא גרוע ניחא, דכאן הוי ברי גרוע ושמא טוב, אבל לפי הרמב"ם שאינו מחלק קשיא. צ"ב מנין הוכיח הפנ"י שהרמב"ם חולק על התוס' וסובר

4. תוספות מסכת בבא מציעא דף כז עמוד א

מה שמלה מיוחדת שיש לה סימנ' ויש לה תובעין - ... ומיהו בירושלמי יליף מניין ליאוש מן התורה אמר רבי יוחנן אשר תאבד ממנו מי שאבודה ממנו ומצויה אצל כל אדם יצאה זו כו'.

5. ספר שערים מצויינים בהלכה

ועי' בשו"ת הרשב"א (ח"ד סי' קד) דמותר להכריז על אבידה בשבת, כיון שהשבת אבידה מצוה היא, וכל שיש בדיבורו מצוה מותר, דהוה חפצי שמים. וכן נפסק בשו"ע (או"ח סי'

6. ספר דבר יעקב

יט] רד"ה אפקורי מפקר להו-למי שטרח בו - רש"י מבאר שמפקיר לזה שטרח בו. מתוס' [להלן סח: ד"ה הא] משמע שמפקיר לכל. הרש"ש מקשה על רש"י דהוי הפקר לאדם אחד, והפקר אינו חל עד שיפקיר לכל [כדאמרי ב"ה להלן ל:]. ותירץ דלאו דוקא הפקר אלא מתנה או מחילה. [דלשון הפקר אינו מוכרח להתפרש להפקר ממש אלא מתפרש גם למתנה או מחילה, וכע"ז מציינו בלשון רש"י [להלן קטז: ד"ה לא קפדי] שכתב ששותפים מפקירים רשותם זה לזה ומבאר דהיינו שמשאילים רשותם]. מש"כ הרש"ש שהוי מתנה, לכאורה תלוי במחלוקת [הנ"ל כו: אות יא] האם אבידה הוי דבר שברשותו שהבעלים יכולים להקנותו או דהוי דבר שאינו ברשותו שאינם יכולים להקנותו. מיהו לפי מש"כ השאג"א [סימן צג] והאבנ"מ [סימן כח-יג] שהבעלים יכולים להקנות החפץ לגנב עצמו משום

שלזוכה החפץ יהיה ברשותו, ה"ה שהמאבד יכול להקנות למוצא שהחפץ ברשותו. ומש"כ הרש"ש שהוי מחילה קשה איך מהני מחילה על חפץ בעין [עיין כו: אות ט]. עוד תירץ הרש"ש דכיון שהוא מפקיר למי שיטרח וכל אדם יכול לטרוח, שפיר מיקרי הפקר לכל.

[הדב"א [ח"ב סימן לג-א] מקשה שכל שומר חינם על בעלי חיים יהיה שומר שכר כיון שהבעלים מפקירים לו הגללים כיון שהוא טורח. ודוחק לומר שהוא שומר חינם רק במקרה שהוא אינו רוצה הגללים או שאינם שו"פ או שהתנה המפקיד שהגללים שלו.]

7. ספר שערים מצויינים בהלכה

הא בעינן אשר תאבד וליכא. כתב בספר גידולי שמואל בשם הג"ר שמעון שקאפ [שערי יושר ש"ד פ"ח] גוי שנאבד לו אבידה, ולאח"כ נתגייר, ומצאו את האבידה לאחר שנתגייר,

פטור מלהשיב לו אבידתו, דצריך שיהא אבידת אחיך בשעת אבידה, וכיון שאז היה גוי אין זה אבידת אחיך, ודומה לאבידה שהיה פחות משו"פ ואח"כ הוקרה שאין בזה חיוב השבה, [ופשוט שאינו דומה לנכרי ש"אסור" להשיב לו

8. ספר דבר יעקב

כד] אלא פרוטה שהוקרה והוולה וחזרה והוקרה איכא בינייהו – מקשה רע"א כיון שהוול לפחות משו"פ בדאי הבעלים התיאשו, ולמה אם אח"כ הוקר יהיה חייב להשיב. ואף אם לא ידע שהוול, מ"מ קשה דהכא מרא דשמעתא הוי רבא, ורבא ס"ל יאוש שלא מדעת קנה.

א. מבואר ברע"א שלא מהני חזרה מהיאוש. ובחי' הגר"ח מטלז [עמ' קנג] תירץ ע"פ סברת הנה"מ [סימן רסב-ג] שמבאר שיאוש אינו כהפקר שיצא מרשות בעלים, אלא ביאוש החפץ עדיין הוי של בעלים כל זמן שלא זכה בו מישהו אחר, לפ"ז אם האובד חזר בו מהיאוש לפני שזכה המוצא היאוש מתבטל, ולכן כאן שהתיקר התבטל היאוש.

ב. באילת השחר מתרץ ע"פ מש"כ השטמ"ק [ב"ק קה]. בשם הרא"ש דדבר העומד להתיקר לא מחיל איניש, ולכן גם כאן כיון שעומד להתיקר אינו מתיאש כשהוול.

ג. הדרכ"ד מתרץ שאבידה פחות משהו פרוטה אין לו שם אבידה ולא מהני בו יאוש. וכן לשון הנ"י פחות משו"פ לא מיקרי אבידה דלאו כלום הוא.

9. ספר דבר יעקב

א] איבעיא להו סימנין דאורייתא או דרבנן מאי נפקא מינה לאהדורי גט אשה בסימנים – מקשים האחרונים [נו"ב תנינא אה"ע סימן ס, חת"ס אה"ע סימן נו, מרחשת ח"ב סימן ז-א] מה הדמיון אבידה לגט, הרי אפשר לחלק שדוקא באבידה מהני סימנים כיון שאינו מוציא ממוחזק, משא"כ בגט שמוציא האשה מחזקת אשת איש. ומבואר באחרונים שאין המוצא אבידה נחשב למוחזק עבור הבעלים, וכ"כ הנו"ב [ד"ה ועתה] ובהגה מבנו מביא לזה ראיות. מיהו הנה"מ [סימן קמו-ט] סובר שהמוצא נחשב למוחזק עבור הבעלים, וכן סובר המאירי [ב"ב מא. סוד"ה אמר].

ג. הגידו"ש והחמדת שלמה [אה"ע סימן כג] ✓ אות כה] מתרצים דכאן בגט אינו נגד חזקה, דמיירי הכא בגט שנפל משליח המביאו [כמש"כ רש"י], ומחזירים הגט לשליח ע"י סימנים ורק אח"כ מגרשים בו ועי"ז מוציאים האשה מחזקתה, וא"כ כשמחזיר הגט לשליח ע"י סימנים לא מיקרי נגד חזקה.

10. ספר דבר יעקב

ב] איבעיא להו סימנין דאורייתא או דרבנן מאי נפקא מינה לאהדורי גט אשה בסימנים – מקשים ההגהות מרדכי [סימן תכז] והשטמ"ק בשם גליון והפנ"י דיש כלל ממונא מאיסורא או איסורא מממונא לא ילפינן כדאיתא בגמ' [קידו' ג: וכתו' מ:] דא"א למילף קידושי בת לאביה מהפרת נדרים, דממונא מאיסורא לא ילפינן. והג' מרדכי מתרץ דהכא אם התורה סומכת על

סימנים לענין ממונא ה"ה דנסמוך לענין איסורא, אבל התם אם זיכתה התורה לאב להפר נדרי בתו [שהוי איסורא], אין ראייה שזיכתה לו ממונא. ומבאר הקובה"ע [סימן עג-ז] שעצם הדין של ממונא כגון האם יש לאב זכות ממונית בבתו א"א למילף מאיסורא, אבל לענין נאמנות לברר המעשה, אם סומכים על בירור של סימנים לענין ממונא, אין סברא לחלק בין ממונא לאיסורא.

11. ספר דבר יעקב

[ג] איבעיא להו סימנין דאורייתא או דרבנן מאי נפקא מינה לאהדורי גט אשה בסימנים – הפנ"י והקה"ח [סימן רנט-ב] והעונג י"ט [סימן קכו] כתבו דיש לחקור מה הצד שלא מהני סימנים מה"ת, האם זה משום שחיישינן לשיקרא דהיינו שזה שנתן הסימנים נחש הסימן או שראה החפץ ולכן ידע סימניו, והוא משקר ואין החפץ שלו, [או] דלא חיישינן לשיקרא ובאמת יש לו חפץ עם סימנים כאלו אלא דחיישינן דילמא איתרמי שיש עוד חפץ עם אותם סימנים והחפץ הזה אינו שלו.

12. ספר דבר יעקב

הבית אהרן ושי"ר שמואל [סימן נא-א] מתרצים שרש"י סובר שכל הבעיה האם מהני סימנים מה"ת הוי משום חשש משקר ולא משום חשש איתרמי [וכמו שמפרש הקה"ח], ולכן זה שייך בשלית, שישקר כדי לקבל שכרו או משום שחושש לתרעומת המשלח [כמש"כ הרשב"א והר"ן בגיטין כז.], אבל בעל אין חשש שמשקר דנאמן כיון שבידו לגרשה. ואכתי קשה דרש"י יכול לפרש לענין להחזיר לאשה שאצלה יש חשש משקר.

[ד] רד"ה לאהדורי גט-שאבד מן השליח המביאו קודם שנתן לה – מקשים האחרונים [בדו"ח רע"א ליקוטים אות ח עמ' 116 לאח רע"א], חמדת שלמה אות יד ובית אהרן [למה נקט רש"י כאן] [וכן בגיטין כז.]. שנפל משלית, ולא נקט שנפל מהבעל שרוצה לקבל הגט כדי לגרש בו, או נפל מהאשה שרוצה לקבל הגט לראיה שהיא התגרשה.

13. ספר דבר יעקב

[ה] ת"ש אף השמלה היתה בכלל כל אלו ולמה יצאת להקיש אליה ולומר לך מה שמלה מיוחדת שיש לה סימנין וכו' תנא תובעין אצטריכא ליה סימנין כדי נסבא – הנה בהמשך הסוגיה מבואר שיש ג' מיני סימנים, יש סימן מובהק שמהני מה"ת [כגון שומא למ"ד שהוי סימן מובהק], ויש סימן בינוני שזה הספק אם הוי מה"ת או מדרבנן, ויש סימן קלוש שלא מהני, [כגון אדם ארוך וגוף, או כלי חוררי וסומקין]. וכ"כ הריטב"א והר"ן והמ"מ [גזו"א יג-ג] שיש ג' מיני סימנים.

14. ספר שערים מצויינים בהלכה

איבעיא להו סימנין דאורייתא או דרבנן. ע"י ברש"י לעיל (יח: ד"ה מספקא). וכתבו הראשונים דהאיבעיא הוא בסימנין שאינן מובהקין שמחזירין בהן אבידה, דאילו סימנין מובהקין כנקב יש בעד אות פלוני, פשיטא דהרי הן כעדים. ובשטמ"ק הביא בשם הרמב"ן, דכאבידה שיש בה סימנים אסורה מה"ת, שמא יש לבעלים בו סימן מובהק. ובסימן מובהק מדאורייתא ודאי מהדרין. וכתב הרא"ש דבעיין לא איפשיטא, הלכך לא מהדרין גט אלא בסימן מובהק דחשיב, או

בעדים, או לצורכא מרבנן בטביעת עינא. ווע"י בגמ' חולין (צו). דטביעת עין עדיף מסימנים. ויש ראשונים החולקים בזה, ע"י מה שכתבנו לקמן (כת. ד"ה אמר רבא). ווע"י בשו"ת נוב"י (מהד"ת אהע"ז סי' סו) דהפוסקים אפשר שהכריעו בזה לחוש להחמיר היכא דאיתחזק איסורא, ולהקל היכא דלא איתחזק איסורא. ווע"י בפמ"ג (י"ד כללי סימנים וטב"ע).

15. ספר דבר יעקב

ב. הרמב"ן במלחמות מפרש דקרא קמ"ל שמחזירין בעדי אריגה ולא חיישינן שמכרה אח"כ ונפל מאחר וא"צ עדי נפילה. ולכאורה קשה דגם זה פשיטא כיון שאין מוחזק והוא המרא קמא פשיטא שנותנים למרא קמא, כמו בכל מקרה שאין מוחזק שנותנים למרא קמא. ואולי קמ"ל קרא דמוצא האבידה אינו נחשב למוחזק עבור הבעלים. עי"ל ע"פ הפנ"י הנ"ל שאיכא רוב שהחפץ אינו שייך לזה הנותן סימנים או מביא עדי אריגה וקמ"ל קרא דמהני עדות זו נגד רוב.
ג. הרשב"א והר"ן מפרשים דקרא קמ"ל שבעינן עדים ולא מהני סימנים אע"פ שאין כאן הוצאת ממון ממוחזק. [וכע"ז תירץ רע"א ד"ה וצ"ע].

יא] אלא דרשהו אם רמאי הוא או אינו רמאי מאי לאו בסימנין לא בעדים – פירש"י יביא עדים שהוא שלו. הראשונים מקשים פשיטא שמחזיר בעדים ולמה צריך לזה פסוק.

16. ספר דבר יעקב

ומתרצים הראשונים דלא חיישינן לשאלה או מכירה, דמנין לשואל או למוכר לדעת שהחפץ נאבד, וכל החשש בחמור עם אוכף, כשהאוכף היה מושאל, ובעל האוכף תבע אותו חזרה, ובעל החמור סיפר לו שנאבד ושילם לו דמי האוכף, וא"כ המשאיל יודע מהאבידה ואז יש לחשוד שהוא יתן סימני האוכף ועי"ז יקבל גם את החמור של השואל.

(יג) כליו דחיישינן לשאלה – מקשים הראשונים [הרמב"ן, הריטב"א, הר"ן והראב"ד בשיטה] דא"כ כל אבידה לא ישיבו דיש לחשוד שהיה פעם מושאל לזה הנותן סימנים. הרמב"ן והריטב"א מוסיפים דניחוש למכירה או מתנה כלומר שאין החפץ של הנותן סימנים אלא מכרו לאחר ואח"כ המוכר בא ונותן סימנים.

17. ספר דבר יעקב

(יד) כליו דחיישינן לשאלה - הנו"ב [קמא אה"ע סימן לו ומג] מקשה דקיי"ל חזקה מה שתחת יד אדם הרי הוא שלו, ולמה כאן חיישינן לשאלה. החת"ס [אה"ע סו"ס פ] מתרץ דחזקה מה שתחת יד אדם הרי הוא שלו אינו חזקה של בירור אלא הוי דין מוחזק שמהני בממון שא"א מספק להוציא ממנו, ולא מהני לענין איסורא.

18. תוספות מסכת בבא מציעא דף כז עמוד ב

כיס וארנקי משום דמסמני - וא"ת והכתיב לא תנחשו וי"ל בשלהי במה אשה (שבת דף סז). אמרינן כל דבר שיש בו משום רפואה איז בו משום דרכי האמורי.

19. ספר שערים מצויינים בהלכה

כיס וארנקי משום דמסמני. פרש"י מנחש ואומר סימן לאדם שמשאיל כיסו שמוכר לו מזלו. ונכע"ז בשיחות הר"ן (אות ט) בשם הבעש"ט, שלא יתן לחבירו סכין במתנה, אמנם מצינו שיש שחילקו סכינים בר"ה משום סגולה לפרנסה, עי' זכרון טוב דף כג:]. והקשו בתוס', והכתיב לא תנחשו, ותירצו דבמס' שבת (סז). אמרינן כל דבר שיש בו משום רפואה [פי' בכוס הישועות דבר שבדוק לן דמהני] אין בו משום דרכי האמורי. ובמעין החכמה ביאר, כיון דבני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא, א"כ אין לך רפואה גדולה מזו. ועי' בהגהות הרש"ש ומהרצ"ח. ובתור"ח מיישב קושית

20. רש"ש מסכת בבא מציעא דף כז עמוד ב

תד"ה כיס וי"ל כל דבר שיש בו משום רפואה כו'. תירוצם תמוה דמאי שייך רפואה בכיס ולעד"נ דמשמע בפ' ג"ה (צה ב) דסימן לחוד ונחוש לחוד דמשום סימנא מותר דקאמר שם בית כו' אע"פ שאין נחוש יש סימן ע"ש ובפרש"י והכא הלא קאמר דמסמני ולא כג"י דביבמות דמנחשי וזה דומה למש"כ בשו"ע יו"ד סי' קע"ט ס"ב ובהגהת רמ"א שם:

- עו"ע בהמהר"ץ חיות ובדף על הדף

21. שיטה מקובצת מסכת בבא מציעא דף כז עמוד ב

והכא בשומא מצויה בבן גילו קמיפלגי וכו'. בן גילו שנולדו שניהם ביום ובשעה אחת. ואני תמה על שאר ענינים הנולדים עם האדם כגון רגלו עקומה ויתר בידי וברגליו שש ושש וכמה חידושינן שנולדים עם האדם אם הם מצויין בבן גילו אם לא ומה הפרש בין השומא לשאר חידושינן ולמה דברו על השומא יותר מכולן או שמא דברו עליה והוא הדין לכולם. אבל כשהעמידו חלוקתן בשומא סימן מובהק או לא ודאי אפשר דשומא היתה דוקא אבל יתרת או שאר חידושינן שאינו מצוי באדם סימן מובהק הם וכן בסמינים עשויין להשתנות לאחר מיתה דוקא שומא שאינה שינוי אלא בעור האדם אבל שאר חידושינן שהן מן העצמות ומן עובי הבשר כגון בעל חטוטרט וראשו שקוע ושקפם וכיצא בהם ודאי אינם עשויין להשתנות. הראב"ד:

22. דף על הדף בבא מציעא דף כז עמוד ב

בגמ': כ"ס ארנקי וטבעת לא מושלי אינשי.

המפרשים תמהו האיך אמר יעקב כשהביאו לו כתונת של יוסף "טרוף טרוף יוסף", הא חיישינן לשאלה, ואם כן ניחוש שהשאל יוסף בגדיו לאחר, ואותו אדם נטרף, ויוסף עדיין חי.

ותי' אדמו"ר האמרי אמת (בליקוטי יהודה פ' וישב) שהרי אמרינן הכא, דבדבר דלא מושלי אינשי לא חיישינן לשאלה, והרי הכתונת פסים של יוסף שנתן לו אביו מחמת רוב חביבותו, בודאי לא הי' משאיל לאחר, ומשו"ה שפיר הי' יכול לנקוט שיוסף עצמו נטרף.

1. ספר שם משמואל חלק המועדים - הושענא רבה שנת תרע"ב

יש להבין מה היא החתימה בהו"ר אחרי שכבר נחתם ביוה"כ בנעילה. דהנה כתיב (שיה"ש ד' י"ב) גל נעול מעין חתום ובמדרש שם מעין חתום אלו הזכרים גל נעול אלו הנקבות. והנה בזכרים עצמם הוא ברית המעור וברית הלשון פה מלכות קרינן לה כידוע. ולעומת זה הם שני זמני הנעילה והחתימה. דבנעילת יוה"כ הוא תיקון היסוד ברית המעור וחתימו, כי ביוה"כ ד' בגדי הלבן מכפרים על עריות כמ"ש בהקדמה לתקה"ז, ובש"ס יומא (ס"ז). תנא דבי ר' ישמעאל עזאל שמכפר על מעשה עזא ועזאל, פירש"י כלומר על עריות מכפר, וזה שקורין במנחה בפרשת עריות ופירש"י מגילה (ל"א). שכל מי שיש בידו עבירות יפרוש מהן עיי"ש, והכל מטעם כי אז זמן כפרה על פגם ברית המעור. ובהו"ר הוא תיקון וחתימת ברית הלשון. ואלו הם שני החותמות ובמ"ש האר"י ז"ל שחותם הוא אותיות חומת, והן שתי חומות, חומת בת ציון היא חותם הנעילה של יוה"כ וחומת ירושלים היא חותם הו"ר. ובכן כמו ביוה"כ שקורין בפרשת עריות שנצרך אז לכל איש ואיש לקשור עצמו בקשר אמיץ ולגדור עצמו מדברים אלו, כן בהו"ר צריך כל איש לקבל על עצמו להיות זהיר ונזהר בשמירת ברית הלשון, וזהו יום ערבה שערבה דומה לשפתים. והנה חומת ציון וחומת ירושלים הן חומה לפנים מחומה, וכמו כן שני החותמות נעילה והו"ר הם חותם לפנים מחותם, כי שמירת ברית הלשון היא גורמת שמירת ברית המעור, וכידוע בספרים בפסוק (תהלים נ"ה כ"א) שלח ידיו בשלומיו חלל בריתו, שמי ששלח פיו לדבר בשלומיו בידוע שחלל בריתו, ומדה טובה מרובה שהנזהר בברית הלשון זה חומה חיצונה ושמירה לחומה הפנימית היא ברית המעור. וע"כ ערבה בגמטריא זרע כמ"ש האריז"ל שערבה היא רומזת לשני החותמות שהיא שמירה לשתיהן חותם בתוך חותם, דומה לשפתים ובגמטריא זרע. הש"י ישמור את עמו ישראל לעד: